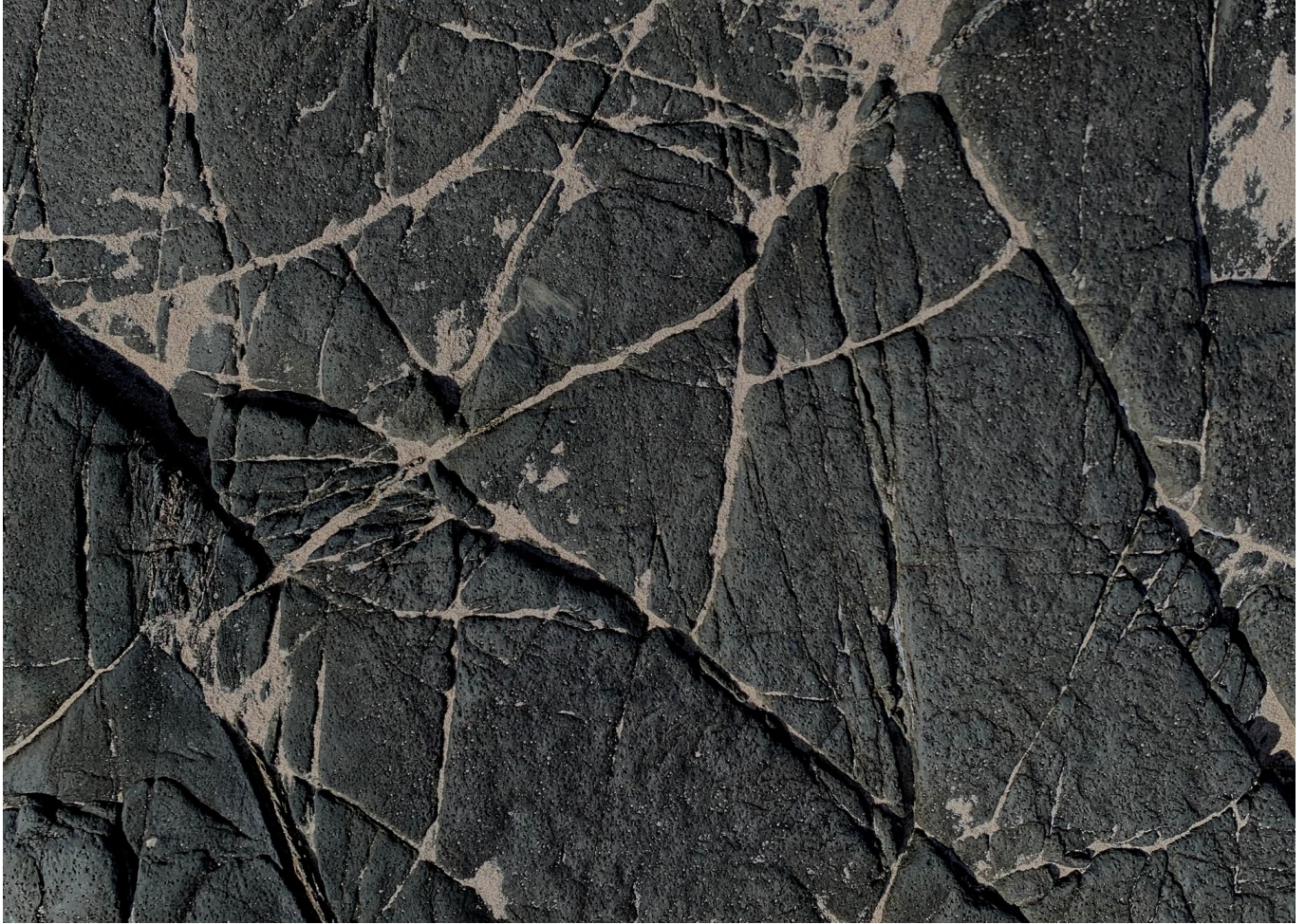


# Три козацькі епітафії з XVII століття

ПЕТРО БАЛОГ

28 ЛИПНЯ 2021

Про історію польсько-козацьких воєн у XVII столітті можна довідатися з різних джерел. Звісно, українські стоятимуть, здебільшого, на боці козаків, польські — переважно на боці шляхетського війська. Серед таких джерел — щоденник домініканця Шимона Окозького (†1654), писаний під кінець 1637 року, тобто після придушення одного з перших повстань запорожців проти Речі Посполитої. Документ має назву «Dziaryusz transakcyi wojennej między Wojskiem Koronnem i Zaporożskiem», тобто «Щоденник воєнних дій між військом коронним і запорізьким».



Toa Heftiba

У цьому повстанні також брав участь майбутній гетьман Богдан Хмельницький. Тоді він був лише військовим писарем, і саме його рукою була підписана під Боровицею (біля Черкас) 24 грудня 1637 року капітуляція.

У боротьбі полягло чимало козаків і польських військових. Автор «Щоденника» сам брав участь у придушенні повстання, виконуючи функцію капелана. Зрештою, це була не остання його місія: 1638 року він знову поїхав із польським військом у ролі капелана й військового проповідника. У тому поході була написана друга частина «Щоденника», що побачила світ 1658 року, уже після смерті автора. Окрім капеланства, отець Шимон Окольський обіймав за своє чернече життя майже всі посади в Ордені, навіть двічі був провінціалом (протоігуменом): один раз Польської провінції, другий — Руської.

Без сумніву, поклик до участі у військовому поході впливав із його особистих патріотично-релігійних переконань. І також немає підстав сумніватися, що домініканець був цілковито впевнений у слухності своєї сторони та в «зблукалості» повстанців, хоч і старався без емоцій

описувати хронологію, делегації, перемовини, баталії, смерті. У «Щоденнику» багато — навіть забагато — повчань і спроб морально-етичного аналізу подій, супроводжуваних цитатами з класиків, майже завжди — латиною.

У творі повно історичних назв, описів міст, місцевостей, осіб, маєтків. І хоча для автора це було повстання в «його рідній Батьківщині», яке справедливо належало придушити, міста в «Щоденнику» всюди українські, річки — українські, та й землі, на яких усе відбувається, — це Київщина, Чернігівщина, Черкащина, Запоріжжя, Крим, Поділля тощо. Історія, як кажуть, любить повторюватися, і охочих «захищати свою Батьківщину» на території сусідніх народів ніколи не бракувало...

Моральні настанови для «ворогів» не закінчувалися навіть після їхньої смерті. Автор подає епітафії з могил полеглих воїнів — як польських, так і козаків; найімовірніше, цих козаків поховали поляки, а написи були зроблені або якимись більш ученими військовими, або під керівництвом капелана. Це, власне, були скоріше перестороги для живих потомків повстанців або слова моральної підтримки для польського читача. Ось три епітафії (за поширеним тогочасним звичаєм, вирізьблені латиною), які отець Шимон Окольський наводить наприкінці восьмого розділу першої частини «Щоденника»:

Bellis corruptos hominum mores Deus emendat

Impius et ferus est ille, qui bellum cupit destabile

Fuimus periuri Deo, rebelles Regi, Reipub. hostes, Ro. ecclae infensi

## **Mogily kozackie.**

|  |   |  |
|--|---|--|
| ●  | ✝   | ✱  |
| Bel-<br>lis cor-<br>ruptos ho-<br>minum mores<br>Deus emendat. <i>Aug.</i> | Im-<br>pius et<br>ferus est il-<br>le, qui bellum<br>cupit destabile. | Fuimus<br>periuri Deo,<br>rebelles Regi,<br>Reipub. hostes,<br>Ro. ecclae infensi. |

Три козацькі епітафії зі «Щоденника» отця Шимона  
Окольського

Перша цитата, хоч і не дослівно, взята з твору Августина «Про град Божий» (книга перша, розділ перший): «Бог виправляє зіпсовані війнами звичаї людей».

Походження другого напису невідоме, однак останнє слово, здається, має писатися окремо, «de stabile»: «Нечестивий та дикий той, хто прагне неустанної війни».

Нарешті, третій напис, вибитий із деякими скороченнями, щоб помістився, можна перекласти так: «Ми порушили клятву Богу, ставши бунтівниками проти короля, недругами Речі Посполитої, ворожими Римській Церкві».

З одного боку, можна бути вдячним принаймні за людяність, завдяки якій поляки поховали полеглих ворогів, поставили надгробні плити й навіть вибили на них написи. А з другого, написане свідчить про політично-релігійний світогляд, який жодній духовності, жодній побожності, жодному молитовному життю несила перескочити. Автор «Щоденника» написав багато побожних творів, проповідей, коментарів до середньовічних богословів, проте вузький кругозір не був спроможний досягнути права іншого народу на власну територію, на власну державу, на свободу, на визнання його гідності; а боротьбу за це — причому на землі того народу — добрий домініканець називав «нечестивістю, дикістю, невірністю і ворожістю».

*Historia magistra vitae est*, і нам сьогодні варто пам'ятати минувшину, щоб не дати себе звести «побожністю й молитовністю» тих, хто не поважає наших прав, нашої території, нашого народу. Зрештою, релігія у таких випадках — це майже завжди лише претекст до злочинів і спроба заглушити власне сумління.

---

Текст створено за підтримки проєкту Оксфордського університету «Нові горизонти науки й релігії у Східній Європі», профінансованого фондом Джона Темплтона (The John Templeton Foundation). Думки, висловлені в тексті, належать авторові й не обов'язково збігаються з поглядами фонду.

The creation of this text was supported by the University of Oxford project 'New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe' funded by the John Templeton Foundation. The opinions expressed in the publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the view of the John Templeton Foundation.

**Warning:** count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in  
**/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**